

## PERSPECTIVE PROMIȚĂTOARE ALE ANALIZEI CLASIALE: RĂSPUNS LA CRITICI RECENTE\*

JOHN H. GOLDTHORPE și GORDON MARSHALL

DIN PARTEA TRADUCĂTOAREI:

*Analiza clasică a structurii societății a fost puternic criticată în ultimele decenii din variate puncte de vedere. J. Goldthorpe și G. Marshall, reprezentanți ai Școlii engleze de sociologie din Oxford, argumentează în lucrarea de față că acest criticism este rău direcționat, că este o respingere în bloc a teoriei claselor sociale care – după părerea lor – este departe de a fi epuizată. În ultimii ani o temă reluată adesea în scrierile sociologice este aceea conform căreia „clasa” a devenit o categorie din ce în ce mai puțin relevantă pentru societatea sfârșitului de secol. Anumiți autori – iar studiul de față îi va aminti pe cei angajați în disputele recente – susțin că, în fapt, relațiile de clasă își diminuiază importanța asupra șanselor de viață și acțiunii sociale, sau că alte relații, precum cele definite prin venit, consum, stil de viață, devin de importanță din ce în ce mai mare. Goldthorpe și Marshall fac cele mai multe referiri la studiul lui R.E. Pahl din 1989 – *Is the Emporer Naked?*, prin care acesta consideră că a dat o lovitură mortală analizei clasiale. Concluziile lui Pahl ar fi că, în calitate de concept, „clasa” nu mai este utilă pentru sociologie (p.196) și că: „dacă simbolul orașului secolului al XIX-lea era coșul fabricii, simbolul echivalent la sfârșitul secolului XX în Europa și America de Nord este cu siguranță centrul comercial”. Tocmai de aceea foarte multe argumente legate de semnificația consumului sugerează că ar trebui așezat un accent mai mare pe această construcție, mai degrabă decât pe construcția economică a claselor și identității de clasă în societățile postmoderniste de consum din zilele noastre.*

*Alegerea pe care am făcut-o pentru traducerea acestui articol este de a prezenta, urmărind filiația weberiană de idei, analiza clasială actualizată de J. Goldthorpe și G. Marshall, autori puțin cunoscuți în România măcar din două motive: împrejurările politice, care au preluat punctul de vedere marxist asupra claselor sociale, impregnat de aspecte ideologice, iar pe de altă parte datorită lipsei unor traduceri ale lucrărilor lui Weber din limba germană și ale autorilor menționați din limba engleză.*

*Demersul nostru subliniază necesitatea de a distinge:*

*1. între sociologii ale căror lucrări reflectă o separare analitică între structura de clasă și acțiunea de clasă și cei care trasează unitar structura și acțiunea de clasă;*

\* Traducere și note introductive: Maria Georgescu

2. extensiunea până la care factorii sociali ori culturali, contrastând cu cei economici, ar trebui luați în considerare și accentuați în identificarea claselor sociale;

3. între modalitățile de abordare marxiste, care accentuează semnificația producției și cele weberiene care relevă șansele de valorificare pe piață;

Precizăm dintru început că autorii acestui articol au elaborat propria lor concepție clasială căreia noi îi găsim izvoarele în concepția sociologică weberiană și în teoria economică a segmentării pieței muncii. Conceptele cheie folosite ar fi: analiza clasială, mobilitate socială, desăvârșirea educației, partinitatea politică.

## INTRODUCERE

*Care sunt perspectivele pentru analiza clasială?* În ultima vreme stăruințele ei au fost anulate ca neconvingătoare și neproductive de către critici proeminenți, scriind dintr-o varietate de puncte de vedere. Opera noastră a fost (și ea) o țintă frecventă. Oricum, în lucrarea de față țelul principal nu este de a răspunde la asemenea acuzații puse pe seama noastră, ci mai degrabă de a prezenta acea manieră a analizei clasiale pe care putem considera că o reprezintă munca noastră – pe câtă vreme teza pe care o susținem este că perspectivele acesteia sunt departe de a fi epuizate.

Lucrarea conține două părți. În prima ne străduim să clarificăm natura și țelurile analizei clasiale așa cum o înțelegem noi și, în particular, să o detașăm de analiza clasială a sociologiei marxiste. Acest fapt este necesar deoarece câțiva critici – incluzând aici pe Hindess (1987), Holton și Turner (1989) și Sorensen (1991) – nu au făcut, după opinia noastră, distincția adecvată, în timp ce alții, și cu deosebire Pahl (1989), nu au izbutit să o facă deloc. În plus, multe exemple pot fi notate din partea autorilor care și-au pierdut încrederea în analiza clasială marxistă, care odată le guverna credințele sau cel puțin simpatiile și care întâmpină acum dificultăți evidente în avizarea oricărei alteia. Gorz (1982), Hobsbawn (1981), Bauman (1982), Lukes (1984) și Offe (1985) sunt exemple evidente.

În a doua parte a lucrării continuăm prin prezentarea relevanței analizei clasiale așa cum o concepem noi, revăzând rezultatele din trei arii centrale ale cercetărilor curente. Noi căutăm aici să luăm în discuție chestiuni mai specifice, precum aserțiunea făcută de Pahl (1989), că în societățile moderne: „clasa – drept concept – încetează de a mai fi utilă pentru sociologie” și aceea a lui Holton și Turner (1989), că suntem acum „în situația în care persistența expresiei clasă este explicabilă mai mult în termenii caracterului metaforic al retoricii claselor decât a unor convingeri intelectuale clare”.

## ANALIZA CLASIALĂ CA PROGRAM DE CERCETARE

Analiza clasială, în înțelesul nostru, are ca preocupare centrală studiul relațiilor dintre structurile de clasă, mobilitatea claselor, inegalitățile între clase

și acțiunea claselor sociale. În mod particular, ea explorează interconexiunile între poziții definite prin relațiile de angajare pe piața muncii și unități de producție în diferite sectoare ale economiei naționale; procesul prin intermediul căruia indivizii și familiile sunt distribuiți și redistribuiți între aceste poziții în timp; consecințele ce decurg de aici asupra șanselor lor de viață și pentru identitatea socială pe care aceștia o adoptă, precum și valorile sociale și interesele pe care ei le promovează. Înțelegă în acest sens, analiza clasială nu atrage după sine nici un angajament spre vreo teorie particulară a claselor ci, mai degrabă, spre un program de cercetare în cadrul căruia – în sensul general dat de Lakatos (1970) – teorii diferite și chiar rivale pot fi formulate și apoi evaluate în termenii performanțelor lor euristice și explicative.

Se poate pune întrebarea – și criticii au făcut-o într-adevăr (spre exemplu Holton și Turner (1989) – *de ce vom fi urmărit un astfel de program în primul rând?* Vom găsi răspunsul mai mult decât suficient. Programul este atractiv prin ceea ce reprezintă el ca o cale de investigare a interconexiunilor care au angajat întotdeauna imaginația sociologilor; adică între structurile macrosociale formate istoric pe de o parte, iar pe de alta, experiența cotidiană a indivizilor în mediul lor social, împreună cu modelele de acțiune care provin din această experiență. Acestea sunt interconexiunile care, în cuvintele lui Wright Mills (1959), permit relaționarea biografiei cu istoria și a problemelor personale cu chestiunile publice. Dintr-un punct de vedere analitic programul promite economii explicative: abilitatea de a utiliza câteva concepte bine definite, precum „poziție de clasă”, „mobilitate sau imobilitate clasială”, capabile să aplice în mare parte atât ceea ce se petrece, cât și ceea ce nu li se întâmplă indivizilor de-a lungul diferitelor aspecte ale vieții lor sociale și cum răspund ei, ulterior...

În ce măsură programul de cercetare a analizei clasiale are merite – este progresiv mai degrabă decât degenerativ – trebuie decis pe baza rezultatelor produse. Nu este implicată nici o presuposiție asupra superiorității analizei clasiale. Dimpotrivă, este parte integrantă a programului de cercetare de a acorda considerație specifică teoriilor susținând că relațiile de clasă își diminuează importanța asupra șanselor de viață și acțiunii sociale, sau că alte relații sau atribute – definite spre exemplu prin venit sau consum, statusul stilului de viață, etnicitate sau sex – sunt sau devin de importanță tot mai mare.

Pare a fi evident că analiza clasială, astfel concepută, diferă în mod semnificativ de analiza claselor din sociologia marxistă. Totuși, polemizând împotriva – sau detașându-se de aceasta din urmă, – mai mulți critici au presupus cu evidență că au produs moartea bruscă a analizei clasiale așa cum o înțelegem noi, deși se regăsesc în majoritatea versiunilor marxiste.

În primul rând, concepția noastră asupra analizei clasiale nu necesită o concepție asupra istoriei conform căreia conflictul de clasă servește ca motor al schimbării sociale, astfel încât la punctul critic al dezvoltării stadiale succesive o clasă anume (clasa muncitoare în capitalism) să preia misiunea de a transforma societatea prin acțiune revoluționară. În fapt, între sociologii angajați activ în ceea ce vedem noi ca program de cercetare a analizei clasiale se poate regăsi o

puternică opoziție față de orice astfel de istorism, fie el de inspirație marxistă ori liberală (de ex., Goldthorpe 1971, 1979, 1992, Korpi 1978; Marshall 1988; Esping-Andersen 1990, Haller 1990). Accentul cade mai degrabă asupra diversității căilor de dezvoltare pe care națiunile le-au urmat spre modernitate și asupra naturii foarte variabile – esențialmente contingentă – a părții jucate în acest sens de formarea și acțiunea clasială.

În al doilea rând, analiza clasială așa cum o înțelegem noi, nu implică teorii despre exploatarea de clasă, conform cărora toate relațiile de clasă trebuie să fie în mod necesar și exclusiv antagoniste și din care se obține baza obiectivă pentru o economie și o sociologie critică. Deși exponenții analizei clasiale, în sensul nostru, vor vedea cu certitudine conflictul ca fiind inerent relațiilor de clasă, aceasta nu îi obligă să adere la teoria valorii - muncă sau la orice altă doctrină care conține cu necesitate exploatarea, așa cum e înțeleasă în discursul marxist. Nici nu trebuie să presupună, așa cum sugerează Sorensen (1991), că ceea ce este în avantajul unei clase trebuie întotdeauna și în totalitate să fie în dezavantajul alteia. În fapt, interes mai mare a fost centrat în ultima vreme asupra discuțiilor teoretice privind condițiile în care relațiile de clasă pot fi mai bine înțelese ca un joc cu sumă pozitivă sau negativă decât o simplă sumă zero. Acest interes s-a reflectat apoi în studii substanțiale preocupate de latura ce poate fi jucată de compromisul de clasă, spre exemplu, în cadrul relațiilor de muncă sau în dezvoltarea politicilor naționale și bunăstării statelor (cf. Goldthorpe 1984).

Pe deasupra, argumentele avansate dintr-un punct de vedere liberal fie de către sociologii funcționaliști, fie de economiștii neo-clasici asupra efectelor reprezentate de inegalitățile de clasă, considerând că ele conduc prin mecanisme variate spre o mai mare bunăstare a tuturor, trebuiesc văzute ca necesitând mai degrabă investigații empirice decât respingere ideologică. Și, în schimb, rezultatele unor astfel de investigații vor fi recunoscute ca direct relevante pentru orice evaluare morală ce poate fi făcută asupra inegalităților de clasă. În această direcție, influența teoriilor marxiste ale exploatării va fi cu siguranță mult mai mică decât aceea a „principiului diferențierii”, așa cum e formulat de Rawls (1972).

În al treilea rând, versiunea analizei clasiale pe care noi o susținem nu duce la nici o teorie a acțiunii colective bazată pe clase, conform căreia indivizi deținând poziții similare înăuntrul structurii clasiale vor manifesta, ca urmare, automat, o conștiință comună de clasă a situației lor și, la ocazie, vor fi îndemnați să acționeze solidar în urmărirea interesului lor comun de clasă. În fapt, conștiința schimbărilor în teoriile generale ale acțiunii colective, începând de la studiul fundamental al lui Olson (1965) încoace, i-a condus pe cei angajați în analiza clasială ca program de cercetare să răstoarne efectiv perspectiva tradițională marxistă. În loc să survină acțiunea colectivă de clasă (și apoi să apeleze la argumentul „falsei conștiințe” când aceasta nu se petrecea), ei s-au concentrat asupra stabilirii condițiilor speciale corespunzătoare înainte ca o astfel de acțiune să devină probabilă ... chiar și

acolo unde interesele împărtășite erau în fapt recunoscute. Astfel, când Pahl (1989) prezintă analiștii de clasă ca repetând fără sens „mantra”; „structură – conștiință – agent” (social) cu verigile lanțului, „rareori văzute ca problematice”, aceasta este în fapt esențialmente opusul față de ceea ce s-a petrecut de-a lungul ultimei decade sau chiar mai mult.

În schimb, putem adăuga noi, modelele bazate pe acțiunea colectivă de clasă prin care operează criticii precum Pahl sau Holton și Turner sunt unele pe care cercetările recente le-au depășit; adică atât modelul „furtunii din Palatul de Iarnă, cât și *gemeinschaftlich* al acțiunii clasei muncitoare bazată pe solidaritatea comunitară sau a locului de muncă. Dacă ar fi să oferim un caz de paradigmă a acțiunii colective de clasă pentru analizele „post Olsoniene”, ar fi cu siguranță aceea a clasei muncitoare în timpul politicii economice neo-corporatiste – spre exemplu cea suedeză – (acțiune) care preia o caracteristică destul de diferită sau chiar contrastantă. O asemenea acțiune (sau am putea spune – inacțiune) constă esențialmente în acceptarea de către muncitori a participării confederațiilor sindicale la politicile guvernamentale pentru reglarea salariilor, dovedind o largă solidaritate de clasă prin abținerea de a utiliza învoielile (compromisurile) locale sau secționale ale puterii, astfel încât liderii lor să poată mai bine promova scopurile mai generale ale clasei muncitoare pentru angajare și politicile de redistribuire a averii sociale ... . Atunci, de pe această nouă poziție, legătura între conștiință – mijloc de acțiune trebuie cel puțin regândită.

În final analiza clasială, așa cum o înțelegem noi, nu îmbrățișează o teorie reduționistă a acțiunii politice – colective sau individuale, conform căreia asemenea acțiuni pot fi înțelese simplu, ca expresii nemediate ale relațiilor de clasă și ca urmărire a intereselor structural date de clasă. În același timp, cum s-a ajuns la o înțelegere mult schimbată a legăturii între conștiință – agent, tot astfel mulți analiști ai claselor au căutat să se miște spre o nouă viziune a relației dintre conștiință (conștiință de interese) și structură, din nou sub influența dezvoltărilor mai generale teoretice (vezi spre ex. Berger 1981). Ceea ce a fost respins cu precizie este ideea că o conștientizare și o preocupare pentru interesele de clasă urmează direct și obiectiv din poziția de clasă. Mai degrabă, ocupantul poziției de clasă este văzut drept creator al unor interese potențiale asemenea cu altele, care pot să apară din alte localizări structurale. Atunci interesele pe care indivizii caută în fapt să le realizeze, indiferent dacă sunt mai degrabă de clasă decât altele, vor depinde în primul rând de identitatea socială pe pe care o primesc ei, pentru a cita o maximă atribuită lui Pizzorno „identitatea precedă interesul”. Și deși în formarea unei astfel de identități variate procese sociale vor fi importante, spre exemplu cele de mobilitate, se subliniază că pentru ca interesele de clasă să devină baza pentru mobilizarea politică, un rol crucial trebuie să fie jucat de mișcările politice și partidele însele, prin intermediul ideologiei, programelor și strategiei lor (vezi Pizzomo 1978; Korpi 1983; Ersping-Andersen 1985; Marshall 1988; Heath 1991)...

În lumina acestor lipse de pretenții anterioare, analiza clasială în înțelesul nostru poate să apară ca un proiect mult mai limitat, atât intelectual cât și politic, față de forma marxistă. Într-adevăr, în câteva direcții este evident nederivată și nederijată de vreo teorie generală a claselor, în schimb aspirând să formeze bazele unei teorii mai generale a societății ori istoriei. Totuși, analiza clasială așa cum dorim noi să o argumentăm are ambiții care se întind pe altă direcție. Pe când propunătorii ei pot adera la concepții și teorii clasiale diferite, ținta lor este de a le testa urmărind probleme de felul celor puse la începutul acestei lucrări și prin căutarea unui standard metodologic în general mai adecvat dificultăților inerente, decât încercate anterior. Specificând dacă, în programul de cercetare a analizei clasiale, preocupările centrale sunt acelea de a examina importanța claselor (față de aceea a altor factori) în concretizarea șanselor de viață și modelelor acțiunii sociale ... atunci un număr de cerințe de conceptualizare, culegere și analiză a datelor trebuiesc întrunite. Cel puțin trei asemenea cerințe atrag atenția aici din două motive: pentru importanța lor inerentă și pentru că aceasta a fost insuficient apreciată de critici.

În primul rând, conceptul de clasă trebuie precis definit, pe cât de operațional posibil, în încercarea de a evita orice confundare a clasei cu alți factori de relevanță posibilă. Holton și Turner argumentează că elementele de status adeseori intră în discursul despre clase, dar ei acordă prea puțină atenție eforturilor făcute de-a lungul ultimei decade (atât ale punctelor de vedere marxiste cât și nemarxiste) pentru a produce conceptele și categorisirile de clasă într-un mod analitic mai satisfăcător. Pahl sesizează astfel de eforturi din partea lui Wright și Goldthorpe, dar apoi caută să le subevalueze când afirmă: „din păcate ele nu par a fi congruente”. Totuși, această situație în sine nu ar fi nici surprinzătoare nici tulburătoare. Ceea ce Pahl nu reușește să recunoască este preocuparea precisă a analiștilor de clasă de a evalua demersuri conceptuale rivale și că există într-adevăr proceduri eficace pentru a face aceasta (vezi Marshall 1986, 1988 și Marshall & Rose 1990). Analiștii claselor au un interes evident de a determina care categorisiri sunt cele mai eficace în indicarea variațiilor variabilelor dependente supuse examinării.

O a doua cerință este ca analizele să fie preluate cu toate caracteristicile lor autentice și să se acorde atenție considerabilă problemei texturii cauzale. Spre exemplu, dacă se susține că puterea explicativă a claselor este în descreștere și a fost preluată – să zicem – de diferențele în modelele de consum ale stilului de viață, atunci o astfel de pretenție are nevoie evidentă de o analiză multivariată ca bază pentru aprecierile ei empirice.

O ultimă cerință este aceea că analizele clasiale ... trebuie să fie capabile, într-o formă sau alta, să încorporeze dimensiunea temporală. Pahl (1989) și Holton și Turner (1989) caută să argumenteze cum clasa își pierde forța explicativă ca urmare a variatelor tendințe curente de schimbări economice și sociale: declinul unei greoaie industrii manufacturiere și apariția serviciilor, încetarea exigenței tradiționalelor comunități muncitorești, creșterea privatizării gospodăriilor, etc. Dar, procedând astfel, ei se mișcă de la câteva schimbări care

sunt rezonabil de bine documentate spre altele care nu sunt; și privind efectele clasei în sine, ei nu fac referiri la vreo descoperire în urma analizării unor cohorte ori prin studii longitudinale sau panel, de genul celor care ar fi necesare pentru a le oferi un suport empiric adecvat. Mai degrabă putem spune că ei sunt un caz ilustrativ pentru „tendința spre o gândire istorică dualistă” împotriva căreia s-a pronunțat Marshall (1988); tendință prin intermediul căreia un proletariat solidar și comunitar din zilele apuse ale antagonismului de clasă este așezat în opoziție cu clasa muncitoare atomară și orientată spre consum din zilele noastre, într-o manieră care are puține fundamente fie în cercetarea sociologică, fie în cea istorică.

### CÂTEVA REZULTATE ILUSTRATIVE

În a doua parte a lucrării noastre atragem atenția, chiar dacă în manieră foarte sumară, asupra unor descoperiri dinăuntru a trei arii ale programului de cercetare a analizei de clasă, spre care ar trebui să se îndrepte orice critică serioasă, mai ales dacă ținta ei ultimă este de a demonstra cum analiza clasială nu mai are de jucat vreun rol în studierea societății moderne. Noi vom argumenta în schimb, prin mobilitatea clasială, relația dintre clasă și educație, clasă și apartenență politică.

### CLASĂ ȘI MOBILITATE SOCIALĂ

A studia mobilitatea în interiorul contextului structurii de clasă, mai degrabă decât în acela al ierarhiei de status, este o alegere conceptuală care trebuie făcută a priori. Acolo unde această perspectivă a fost preluată, s-au obținut rezultate de semnificație sociologică nu tocmai neglijabilă.

Pentru ceea ce urmărim acum, vom accentua că traversând diverse situații naționale, clasele au dovedit că pot etala într-o oarecare măsură caracteristici distinctive ale mobilității, cum ar fi: perspectiva intrării într-o clasă, omogenitatea originii de clasă a acelor indivizi care alcătuiesc în mod obișnuit membrii ei; și perspectiva părăsirii clasei – gradul de retenție sau de menținere a puterii atât în timpul vieții individuale cât și intergenerațional. Astfel, spre exemplu clasa salariaților din servicii, din societățile moderne, tinde să fie în mare măsură eterogenă în compoziția ei, dar tinde totodată spre o mare retenție atât intra cât și inter-generațională. Prin comparație, clasa muncitoare este mult mai omogenă în compoziție, iar clasa fermierilor cu atât mai mult, dar ambele aceste clase relevă un nivel mai scăzut de păstrare a puterii, în mod special în termeni intergeneraționali. În alte clase, ca aceea a micii burghezii și a angajaților nemanuali cu muncă de rutină, combinația dintre omogenitate, aspectele muncii și retenția intergenerațională este din nou diferită.

Se poate dovedi că asemenea caracteristici ale mobilității au dublă origine. În primul rând, ele reflectă faptul că definite în termenii relațiilor de

angajare înăuntrul diferitelor sectoare ale economiilor naționale – clasele tind să urmeze în oarecare măsură traiectorii distinctive, sau „istorii naturale”, de creștere sau declin în relație cu dezvoltarea structurală a acestor economii (într-o manieră în care straturile sociale definite în termenii de status sau prestigiu nu o fac). În al doilea rând ele reflectă faptul că există tendința ca diferite clase să fie asociate cu anumite înclinații ale imobilității sau mobilității în mod independent de toate efectele structurale. Se poate remarca faptul că această ultimă constatare poate fi făcută doar ca urmare a progreselor tehnice în analiza tabelelor de mobilitate, fapt ce a permis distincția conceptuală crucială între ratele absolute și ratele relative (cf. Hauser 1975 și 1978. Goldthorpe 1980 și 1987) ...

Mai mult, în termenii unor asemenea caracteristici de mobilitate poate fi apreciată formarea claselor la nivelul de bază demografic (Goldthorpe 1980; 1987); astfel spus, în termenii extensiunii și naturii asocierii existente între indivizi sau familii și poziții particulare de clasă, peste timp. Și în schimb, aceasta poate fi văzută ca determinând potențialul claselor drept colectivități, totodată dezvoltând subculturi distinctive și o „capacitate de socializare”, aspecte care sunt în sine condiții esențiale pentru crearea identității de clasă... Nu există presupunerea, în manieră dogmatic marxistă, că formarea claselor ar fi cumva istoricește determinată. Dar nici aceea a lui Pahl sau Horton și Turner că în societățile moderne descompunerea claselor sociale este un fenomen generalizat. Așa cum am arătat, situația este mult mai complicată.

## CLASĂ ȘI EDUCAȚIE

Forța de contrabalansare adesea invocată în argumentările privind diminuarea influenței claselor asupra șanselor de viață individuale este aceea a educației ... Desăvârșirea educației ar trebui să devină cheia determinantă a succesului în viața economică. Pe de altă parte este de așteptat apoi ca asocierea dintre originea de clasă și nivelul educațional să slăbească, în vreme ce aceea dintre educație și destinația de clasă să crească și să medieze (chiar să legitimeze) orice asociere posibilă între originile de clasă și destinații (vezi spre exemplu Verr 1960; 1983; Blau și Duncan 1987; Treiman 1970). Cu alte cuvinte, există o mișcare dinspre o societate închisă a claselor spre o societate meritocratică de un presupus gen mult mai deschis.

În lumina rezultatelor cercetărilor acumulate în număr mare, cu greu poate fi găsit un suport pentru acest scenariu liberal. Schimbări pe termen lung în interrelația dintre clase și educație, de genul celor vizate, s-au dovedit în mică măsură sau chiar deloc detectabile în majoritatea societăților (vezi îndeosebi Blossfeld și Shavit 1992). Mai mult chiar, o problemă majoră a apărut de pe urma altor rezultate ale cercetărilor comparative de mobilitate: aceea că ratele relative ale mobilității clasiale intergeneraționale arată un grad ridicat de stabilitate în timp (Erikson și Goldthorpe 1992) ... Astfel, chiar dacă s-ar fi

putut stabili că selecția socială a devenit mai meritocratică, există puține semne că aceasta ar fi avut vreun efect în generarea unor șanse de mobilitate clasială mai egalitare ... Dar iese la iveală un sporit dubiu asupra presupusei tendințe că dobândirea educației devine o determinantă tot mai însemnată a destinației de clasă. O creștere a selecției ocupaționale pe bază de merit (cel puțin în măsura în care acesta este definit prin adeverințe, diplome educaționale) nu se distinge cu ușurință (vezi Heath, Mills și Roberts 1991; Johnson 1991 pentru rezultate similare în Suedia).

În sinteză, datele privind educația ca o forță ce operează slăbirea claselor rămân fără însemnătate. Mai degrabă, ceea ce sugerează cercetările la care am făcut referință este că ne putem aștepta la un înalt grad de rezistență față de orice tendință de reducere a inegalităților de clasă via „meritocrația”. Chiar dacă educația devine oarecum mai imporantă în determinarea șanselor de viață, membrii claselor relativ avantajate vor căuta să-și folosească superioritatea resurselor pentru a se asigura că copiii lor se vor menține pe vârfurile competiției pentru desăvârșirea educației; sau așa cum pune problema Halsey (1977), forțele „prescriptive” găsesc calea de a se prezenta ca realizări. În mod alternativ, și se pare cel mai probabil, dacă diferențele de clasă în nivelul educațional sunt diminuate într-o oarecare măsură, apoi în clasele mai avantajate resursele familiale pot fi dirijate prin alte canale, capabile să ajute copiii să mențină perspectivele de clasă în ciuda amenințărilor din partea selecției meritocratice (vezi Marshall și Swift 1992).

Nu căutăm aici să argumentăm că inegalitățile de clasă nu pot fi niciodată diminuate prin schimbările din sistemul educațional și funcționarea acestuia, doar că nu există motive de a presupune – așa cum fac teoreticienii liberali – că acest lucru poate să survină ca un efect favorabil, de la sine, al proceselor sociale care sunt într-o oarecare măsură inerente dezvoltării industriale.

### CLASELE ȘI APARTENENȚA POLITICĂ

Pentru aceia care cred că în societățile moderne impactul claselor asupra șanselor de viață este în declin, există o progresie naturală spre afirmația că, de asemenea, clasele au importanță redusă în modelarea răspunsului indivizilor la situațiile sociale în special prin acțiuni politice. Prin anii 1950–1960, sociologii liberali le plăcea să descrie participarea cetățenilor la politica electorală a națiunilor vestice ca reprezentând „translatarea democratică a luptei de clasă” (Lipset 1960). Oricum, sub influențele dezvoltării atât politice cât și sociale de la sfârșitul anilor 1970 încoace, s-a luat o poziție mult mai fermă. Se susținea acum că clasele erau anihilate (în sfârșit) ca bază a apartenenței politice, iar acest fapt era evident prin declinul suportului clasei muncitoare oferit partidelor de stânga (vezi Lipset 1981, Clark și Lipset 1991). Mai mult chiar, un asemenea diagnostic a început să fie acceptat de mulți dintre foștii lideri ai comentariilor sociale marxiste în disperatul lor adio adresat clasei muncitoare, în general, și analizei clasiale în special...

Heath și asociații săi au demonstrat necesitatea introducerii în dezbaterea problemei a distincției dintre ratele absolute și cele relative ale votării clasiale, în mod analog cu aceea între ratele absolute și relative ale mobilității sociale. Aplicând aceasta asupra datelor privind votarea în alegerile Britanice din 1964 și 1987, ei au fost în stare să arate că schimbările absolute în modelele votării clasiale se pot atribui aproape în întregime celor doi factori: pe de o parte, schimburilor în forma structurii de clasă și cu deosebire creșterii clasei salariaților din servicii și declinului, ca dimensiune, a clasei muncitoare industriale; iar – pe de altă parte, schimbărilor în numărul partidelor politice concurând în alegeri și în efectivele lor generale (mai precis, în capacitatea acestora de a câștiga suporteri „dincolo de bord”, în măsură egală de la membri tuturor claselor). Din contră, schimbările în ratele relative ale votării clasiale – sau cu alte cuvinte asocierea netă între apartenența de clasă și vot – apare mai degrabă tot mai lipsită de importanță...

Așa cum își continuă argumentarea Heath și colegii săi, rezultatele lor evidențiază clar pericolul unei „gândiri istorice dualiste” asupra problemelor formării clasiale, de genul celor în care criticii analizei clasiale au avut tendința de a se angrena. Cel puțin în măsura în care preocupările apartenenței politice evidențiază, nu există motive de a presupune că de-a lungul ultimelor decade clasele în Britania – incluzând clasa muncitoare – ar dovedi vreo slăbire fie în coeziunea lor socială, fie în delimitarea lor ideologică...

Este important să recunoaștem că argumentul conform căruia apartenența politică poate fi influențată dincolo și deasupra efectelor de clasă de factori, precum: angajarea individului în sectorul privat sau public al economiei, sau dacă este proprietarul casei ori chiriaș este în sine departe de a fi nou și – în orice caz – nu crează probleme de nici un fel exponenților analizei clasiale. Pentru că aceștia din urmă niciodată nu au presupus că voturile ar fi determinate numai de clase; iar sursele diferențierii în orientarea și acțiunea politică în interiorul claselor au fost totdeauna de interes pentru ei. Analiza clasială a fost provocată prin aceea că se susține că falii sectoriale (transversale) iau locul, în ultima vreme, acelor dintre clase în furnizarea bazei structurale majore a partinității, traversând electoratul ca întreg...

Cu alte cuvinte, există două laturi diferite ale sciziunii sectoriale propuse aici, din care nici una nu exercită o influență asupra partinității care să aibă generalitatea sau puterea globală a celei clasiale. Se poate observa mai recent că greutatea evidențelor empirice pare să fi oferit câtorva susținători ai fisurii sectoriale argumente pentru a-și modifica pozițiile adoptate anterior. Astfel, spre exemplu, Saunders (1990) afirmă că cercetările sale mai recente: „par să confirme studii anterioare care susțin că semnificația electorală a deținerii de imobil este secundară în raport cu aceea a claselor sociale și că efectele ei pot fi mai pronunțate în unele straturi ... decât în altele”.

Din punctul de vedere al programului de cercetare a analizei clasiale, slăbirea relativă a efectelor sectoriale nu este greu de înțeles în fapt, îndeosebi în ce privește consumul ...

## CONCLUZII

În această lucrare am încercat să răspundem criticilor recente privitoare la analiza clasială sub două aspecte principale. În primul rând, am argumentat faptul că criticii nu au făcut o distincție adecvată între analiza clasială în versiunea marxistă și analiza clasială înțeleasă și angajată ca program de cercetare. Variate obiecții care pot fi ridicate cu tărie contra celei dintâi pur și simplu nu se pot aplica celei din urmă. Aceasta este puțin surprinzătoare, având în vedere extensiunea la care a ajuns analiza clasială înțeleasă ca un teren al interogațiilor sociologice empirice, eliberate de orice complicații cu filosofia istoriei și teoria critică și care s-a dezvoltat în fapt ca o reacție împotriva marxismului. În al doilea rând, am încercat să dovedim prin referiri la trei arii problematice centrale, că programul de cercetare a analizei clasiale a produs rezultate care au respingerea totală a afirmațiilor lui Pahl și ale lui Holton și Turner conform cărora conceptul „clasă” nu mai aduce un aport util și păstrează doar o valoare retorică, nu una științifică.

Finalmente, am putea nota că cele două direcții de forță în argumentarea pe care am urmat-o converg într-un anumit sens. Pentru marxiști, analiza clasială reprezenta cheia pentru înțelegerea schimbărilor sociale pe termen lung; relațiile de clasă și cu deosebire conflictele de clasă constituiau motorul acestor schimbări, iar studierea dinamicii lor era crucială pentru obținerea atât de doritei înțelegeri cognitive a schimbărilor istorice. În orice caz, analiza clasială ca program de cercetare nu este numai o preluare intelectuală, total diferită față de analiza clasială marxistă, dar totodată generează rezultate ce oferă o nouă perspectivă asupra semnificației substanțiale a relațiilor de clasă în societatea contemporană. O temă comună a rezultatelor cercetărilor recent acumulate este, așa cum am văzut, aceea a stabilității, mai degrabă decât a dinamismului relațiilor de clasă. Ceea ce a fost relevat este persistența remarcabilă a inegalităților legate de clasă și a modelelor de acțiune socială diferențiate clasial, chiar în perioade de schimbări rapide la nivelul structurii economice, al instituțiilor sociale și al conjuncturilor politice. Dezvăluirea unei asemenea stabilități – în mare parte posibilă prin progresul în tehnicile de analiză a datelor și în modalitatea de construire a setului de date la care ne-am referit – va putea în schimb să scoată la iveală două implicații majore. Cele mai evidente probleme s-au creat teoreticienilor liberali ai societății industriale care anticipau dispariția mai mult sau mai puțin spontană a claselor și de asemenea a analizei clasiale. Dar, în același timp apare nevoia ca preocupările teoretice ale susținătorilor analizei clasiale să fie reorientate radical. Ele trebuie să se focalizeze nu pe explicarea schimbărilor sociale prin intermediul relațiilor de clasă, ci mai degrabă pe înțelegerea proceselor care subliniază rezistența profundă la schimbare pe care o oferă asemenea relații.